

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะให้เกิดความกระจ่างโดยแบ่งเป็นประเด็น ดังนี้

- 2.1 ด้านความยั่งยืน
- 2.2 ด้านการเลี้ยงโคนม
- 2.3 เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ด้านความยั่งยืน

กฐิน (2542 : 110 - 116) ได้กล่าวถึง การวัดความยั่งยืน(Sustainability) ด้านการเกษตรว่า ความยั่งยืน (Sustainability) คือ ความสามารถของระบบในการรักษาของผลผลิต เมื่อเกิดภาวะความกดดันหรือภาวะเครียด “Stress” และภาวะก่อกรวน “Perturbation”

ภาวะเครียด หรือ Stress หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่ค่อยเปลี่ยนไป ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำหรือต่อเนื่อง สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้า เช่น ดินเป็นกรด น้ำที่ท่วมเป็นประจำ การเกิดระบาดของโรคแมลงที่คาดคะเนล่วงหน้าได้

ภาวะก่อกรวน หรือ Perturbation หมายถึง สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงกะทันหันและเกิดขึ้นรุนแรงจนไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า เช่น น้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดความแห้งแล้ง มีศัตรูพืชระบาดรุนแรง ราคาผลผลิตต่ำ เกษตรกรป่วยกะทันหัน เป็นต้น

ดังนั้น การทำการเกษตรที่ยั่งยืนหรือการพิจารณาความยั่งยืน จึงพิจารณาจากการแก้ไขสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็น “Stress” หรือ “Perturbation” ก็ตาม จนสามารถปรับปรุงให้ผลผลิตยังเท่าเดิมอยู่ ทั้งสองสิ่งนี้เป็นข้อจำกัดของการทำการเกษตรที่ยั่งยืน

จรัญ (2537) ได้กล่าวถึง การเลี้ยงโคนมกับสิ่งแวดล้อมว่า การวิจัยและการพัฒนาการผลิตโคนม ควรคำนึงถึงการเกษตรยั่งยืนที่ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ไม่สร้างปัญหาเกี่ยวกับมลพิษและสาธารณสุขชุมชน เน้นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยการใช้มูลโคเป็นปุ๋ย การทำบ่อแก๊สชีวภาพและการเพิ่มคุณค่าของวัสดุการเกษตรที่มีราคาต่ำ อาทิ ฟาง เศษพืช เช่น ต้นข้าวโพดฝักอ่อนหรือพืชบางอย่าง เช่น มันสำปะหลัง เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าสูงคือน้ำนมและผลิตภัณฑ์นม ดังนั้น การเลี้ยงโคนม จึงเป็นทางเลือกสำหรับการเกษตรทางรอดหรือวัฒนธรรม(Sustainable agricultural) ที่ดีทางหนึ่ง

2.2 ด้านการเลี้ยงโคนม

สุเมธและธรรมบุญ (2531 : 11 – 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการดำเนินกิจการโคนมว่า จะต้อง มีปัจจัยหรือส่วนประกอบที่จะต้องมารวมกันเพื่อดำเนินการในการเลี้ยงโคนมอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. ที่ดิน ควรจะมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งรับซื้อผลผลิต การคมนาคมสะดวก มีแหล่งน้ำใช้ในปริมาณที่เพียงพอ

2. แรงงาน สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมควรมีแรงงานอย่างน้อย 2 คน ในการดูแลรับผิดชอบกิจการของฟาร์มเนื่องจากการเลี้ยง โคนม จะต้องมีกรรีดนมอย่างต่อเนื่องทุกวัน ไม่มีวันหยุด ในกรณีมีฐานะจำเป็นต้องมีคนทดแทนในงานนั้น การใช้แรงงานแบ่งออกเป็น การใช้แรงงานในครอบครัว และแรงงานจ้าง

3. ทุน การลงทุนในกิจการ โคนมนี้เป็นการลงทุนที่ค่อนข้างสูงและได้ผลตอบแทนช้า เนื่องจากการลงทุนในสิ่งถาวร เงินลงทุนแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

3.1 เงินลงทุนนอน ได้แก่ เงินลงทุนที่ใช้จ่ายจำนวนมากสำหรับการดำเนินกิจการคือ ค่าที่ดิน ค่าปลูกสร้างโรงเรือน ค่าพันธุ์สัตว์และค่าเครื่องมืออุปกรณ์

3.2 เงินลงทุนหมุนเวียน ได้แก่ เงินที่ใช้จ่ายไปในสิ่งที่สิ้นเปลืองและสามารถได้รับผลตอบแทนในระยะเวลาอันสั้น เช่น ค่าอาหารสัตว์ ค่าจ้างแรงงาน ค่ายารักษาโรคสัตว์ ค่าบริการ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา เป็นต้น

4. การจัดการ หมายถึง การรวมส่วนประกอบ 3 ส่วนเข้าด้วยกันแล้วทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนประกอบที่ว่านั้นได้แก่

4.1 คน (ผู้เลี้ยง) จะต้องมีความรักให้ต่อสัตว์ ขยันขันแข็งที่จะดำเนินกิจการ และจะต้องเป็นผู้ขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ

4.2 พันธุ์สัตว์ พันธุ์โคนมในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ทำให้เกิดปัญหาในการหาพันธุ์โคนมที่ดี เหมาะสมให้กับเกษตรกร

4.3 อาหารสัตว์ เป็นต้นทุนหมุนเวียนที่มากที่สุด อาหารของ โคนมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ อาหารหยาบ และอาหารข้น

5. แหล่งรับซื้อ ผู้ที่จะประกอบกิจการเลี้ยง โคนมจะต้องทราบว่ามิแหล่งใดบ้างจะเป็นตลาดรับซื้อผลผลิตของท่าน

สมเกียรติ (2530) ได้กล่าวถึงการลงทุนในการเลี้ยง โคนมไว้ว่า การลงทุนกิจการ โคนมต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง หากเป็นเงินกู้ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยทุกปี ก็ยิ่งต้องระมัดระวังในการใช้เงินลงทุนให้เกิดประโยชน์ในการผลิตอย่างจริงจัง ดังนั้น โคนมที่จะเลี้ยงจะต้องให้ผลผลิตสูง มีการจัดการฟาร์มดีเพื่อให้เกิดผลกำไรสูงสุดและคุ้มทุน

ลิจิต (2532 : 22 - 24) ได้กล่าวว่าการเลี้ยง ไก่ในในประเทศไทยมีหลายแบบจะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ พันธุ์ไก่ที่จะเลี้ยง ขนาดพื้นที่ของฟาร์ม จำนวนแรงงาน ตลอดจนเงินทุน และการจัดการเพื่อให้มีการผลิตนมเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพและ ใม่มีความเป็นอยู่ดีพอสมควร การเลี้ยง ไก่แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การเลี้ยง ไก่แบบปล่อยในแปลงหญ้า
2. การเลี้ยง ไก่แบบปล่อยอิสระในคอกหรือในลาน
3. การเลี้ยง ไก่แบบผูกค้ำยี่นโรง

พยุงศักดิ์ (ไม่ระบุปีพิมพ์ : 17 - 19) ได้กล่าวถึงระบบการเลี้ยง ไก่ว่ามี 3 ระบบ คือ

1. การเลี้ยงแบบยี่นโรง เป็นวิธีที่ผู้เลี้ยง ไก่ชาวอินเดียใช้กันมานานและในปัจจุบันก็ยังนิยมใช้วิธีนี้อยู่โดยเฉพาะผู้เลี้ยง ไก่ในแถบจังหวัดอยุธยาและรอบ ๆ กรุงเทพฯ สืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมบังคับ มักเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขังและมีพื้นที่จำกัด ไก่จะถูกจัดให้อยู่ในโรงเรือนตลอดเวลา มีเนื้อที่เฉพาะตัวโดยให้แม่ไก่ยี่น นอน กินน้ำอาหาร ขับถ่ายอยู่ในที่ประจำ สามารถประหยัดพื้นที่ในการเลี้ยง ไก่ได้มาก ผู้เลี้ยงมีโอกาสดูแลรักษาไก่ สามารถจัดการดูแลได้ง่าย

2. การเลี้ยงแบบปล่อยอิสระในลาน วิธีนี้สามารถประหยัดพื้นที่การเลี้ยง ไก่เหมือนแบบยี่นโรง แต่ต้องมีพื้นที่ในลานพอสมควร ไม่แออัด เหมาะสมสำหรับฟาร์ม ไก่ขนาดใหญ่

3. การเลี้ยงแบบปล่อยโคในทุ่งหญ้า โดยโคจะถูกปล่อยให้หากินเองตลอดเวลา มีการจัดทุ่งหญ้าและแบ่งแปลงหญ้าให้โคลงแทะเล็มหมุนเวียนกันไป เหมาะสมสำหรับใช้เลี้ยง ไก่รุ่นและโคแห้งนม

รวัชชัย (2539) ได้กล่าวถึง ลักษณะของโรงเรือน ไก่ในว่า โรงเรือนในประเทศเขตร้อนต้องเย็นสบาย ป้องกันลม ฝนและแดดได้ เนื่องจาก ไก่ต้องขับถ่ายของเสีย เช่น มูลหรือปัสสาวะเป็นจำนวนมาก ทำให้สกปรกต้องมีการระบายสิ่งโสโครกต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อการผลิตน้ำนมที่สะอาด การพิจารณาออกแบบสร้างโรงเรือน ไก่ควรคำนึง

1. โรงเรือน ไก่ต้องเย็นสบาย
2. โรงเรือน ไก่ต้องสะอาด
3. ต้องสะดวกสบายในการปฏิบัติงาน
4. ความปลอดภัยของสัตว์
5. ราคาก่อสร้าง ควรใช้วัสดุที่หาง่ายและมีราคาถูก
6. แบบของโรงเรือนสามารถดัดแปลงแก้ไขต่อเติมได้ง่าย

พีระศักดิ์ (2539 : 80) ได้กล่าวถึง การจัดการสิ่งแวดล้อมและ โรงเรือน โคนมว่า ความเครียดที่เกิดจากอากาศร้อนมีความสำคัญมากเพราะทำให้การเลี้ยง โคนมมีข้อจำกัด แม้จะมีวิธีการแก้ไข ปัญหาได้ แต่ต้นทุนสูงทำให้ยากต่อการนำไปใช้ปฏิบัติจริง การออกแบบโรงเรือนที่ถูกต้อง จะช่วยให้โคนมอยู่อย่างสุขสบาย ให้ผลผลิตสูง การลดความเครียดจากความร้อนมีวิธีการปฏิบัติเพื่อลดความเครียดจากความร้อนหลายวิธี ดังนี้

1. การจัดหาร่มเงาเพื่อลดความร้อนจากแสงแดด เช่น ทำหลังคาหรือปลูกต้นไม้ใหญ่มีใบหนาใกล้โรงเรือน
2. การใช้เครื่องปรับอากาศ เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการควบคุมความเครียดที่เกิดจากความร้อนในโคนม แต่ต้นทุนสูงมาก ไม่คุ้มการลงทุน
3. การใช้ละอองน้ำพ่นเป็นระยะ ในช่วงที่มีอากาศร้อนที่สุดของวัน เป็นวิธีที่น่าจะถูกและง่ายที่จะจัดหาให้โคนม
4. การให้ดื่มน้ำเย็นจะช่วยลดความร้อนจากร่างกายได้

อัมพวัน (2539 : 3 - 8) ได้กล่าวว่า สุขศาสตร์โคนมคือ ศาสตร์หรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการให้โคนมมีสุขภาพดี ปลอดภัยจากโรคและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ซึ่งหลักของสุขศาสตร์โคนมคือ

1. เลี้ยงแต่โคที่แข็งแรงสมบูรณ์และปลอดภัยจากโรค
2. ให้อาหารที่มีคุณภาพดีและมีปริมาณเพียงพอ
3. จัดสิ่งแวดล้อมให้โคอยู่อย่างเหมาะสมและปลอดภัย
4. ป้องกันและควบคุมโรคติดต่อร้ายแรง โดยเคร่งครัด

กองปศุสัตว์สัมพันธ์ กรมปศุสัตว์ (ไม่ระบุปีพิมพ์ : 24 - 25) ได้แนะนำว่า การรีดนมควรรีด

2 เวลา คือ เช้ากับเย็น มีหลักที่ควรคำนึงถึงและถือปฏิบัติในการรีดนมคือ

1. ควรรีดให้สะอาด
2. ควรรีดให้เสร็จโดยเร็ว
3. ควรรีดให้น้ำนมหมดเต้า

ขั้นตอนการในรีดนมเพื่อให้ได้น้ำนมที่สะอาดดังนี้

1. การเตรียมน้ำยาฆ่าเชื้อ โดยใช้น้ำยาคลอรีนอย่างเจือจาง
2. การเตรียมอุปกรณ์การรีด ซึ่งรวมถึงผู้ที่ทำการรีดนม และแม่โคให้เรียบร้อย การเตรียมการต่าง ๆ ควรจัดการให้สะอาดหรือฆ่าเชื้อมาก่อนด้วยน้ำยาคลอรีน
3. ทำความสะอาดเต้าโคและบริเวณคอกรีดที่สกปรก
4. ล้างเต้านมด้วยน้ำอุ่นหรือน้ำยาคลอรีน พร้อมกับนวดเช็ดเบา ๆ

5. ก่อนลงมือรีดควรตรวจสอบความผิดปกติของน้ำนมหรือทำการรีดน้ำนมที่ค้างอยู่ที่หัวนมทิ้งเสียก่อน

6. ขณะลงมือรีดนมควรรีดให้เร็วที่สุด ไม่หยุดพักกะให้เสร็จภายใน 5 – 8 นาที และต้องรีดให้หมดเต้า

ณรงค์ฤทธิ์และพิเชษฐ์ (2531 : 85) ได้กล่าวว่า พืชอาหารสัตว์หมายถึง พืชชนิดใดก็ได้ที่สัตว์สามารถแทะเคี้ยวเป็นอาหารได้โดยไม่เป็นพิษต่อสัตว์ ส่วนใหญ่แล้วหมายถึงพืชตระกูลหญ้า และพืชตระกูลถั่ว รวมถึงพืชอาหารสัตว์ที่ปลูกและเก็บเกี่ยวมาให้สัตว์กิน

ประสงค์และเกษตร (2531 : 47) ได้แบ่งอาหารสำหรับใช้เลี้ยงโคนมได้ 2 ประเภท คือ

1. อาหารหยาบ (Roughage) ได้แก่ อาหารที่มีเยื่อใยสูงเกินกว่า 18 % ส่วนมากได้จากพวกพืชและเศษเหลือจากพืชต่าง ๆ เช่น หญ้าสด หญ้าแห้ง หญ้าหมัก ฟางข้าว ต้นถั่วต่าง ๆ เปลือกถั่วต่าง ๆ ต้นข้าวโพด ต้นข้าวฟ่าง เปลือกถั่วปรีด ฯลฯ

2. อาหารข้น (Concentrate) เป็นอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารสูง เยื่อใยต่ำ โคนมสามารถย่อยและนำไปใช้ประโยชน์ได้สูง ผลิดจากวัตถุดิบพวกเมล็ดธัญพืชและผลพลอยได้จากโรงงานต่าง ๆ เช่น กากถั่วเหลือง กากเมล็ดฝ้าย กากเมล็ดถั่ว ข้าวโพด มันเส้น รำละเอียด ฯลฯ ใช้เสริมอาหารหยาบเพื่อให้โคสุขภาพสมบูรณ์ เพิ่มผลผลิต

รัตน์ (2535 : 347 - 350) ได้กล่าวว่า การวางแผนในการจัดการเกี่ยวกับมูลโคเป็นเรื่องที่สำคัญในระบบการจัดการฟาร์มโคนม การเก็บรวบรวม การขนส่ง สถานที่กักเก็บและการจัดการใช้ประโยชน์ในที่ดินต้องมีความสัมพันธ์กับสุขศาสตร์การผลิตน้ำนม ระบบโรงเรือน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การควบคุมเกี่ยวกับมูลโคเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการผลิตนมสะอาดและเป็นการลดการเกิดกลิ่นเหม็น แมลงและสิ่งที่ทำความรำคาญแก่โคนม รวมถึงความปลอดภัยของคนและสัตว์อีกด้วย โดยปกติใน 24 ชั่วโมง โคนมจะขับถ่ายปัสสาวะประมาณ 9 ครั้งหรือ 10 - 15 กิโลกรัม และขับถ่ายอุจจาระประมาณ 12 - 18 ครั้งหรือแอมป์โคนม 1 ตัว สามารถขับถ่ายมูลโค 9.7 ตัน และปัสสาวะ 5.9 ตันต่อปี มูลโคสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในลักษณะของการใช้เป็นปุ๋ย เพิ่มผลผลิตพืชผักและบำรุงรักษาคุณภาพดินให้อุดมสมบูรณ์

จันทนา (2538) ได้ศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงโคนมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในทรรณะของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงโคนมทำให้คุณภาพของดินดีขึ้น เนื่องจากมูลโคมีส่วนช่วยทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำจากการชำระล้างภาชนะและอุปกรณ์ น้ำจากการอาบน้ำโคก่อนรีดนมและทำความสะอาดโรงเรือนไม่มีผลทำให้เกิดมลภาวะของน้ำ เพราะว่ามีปริมาณน้ำที่ทิ้งมีน้อยและส่วนใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ในแปลงหญ้า นอกจากนี้ ยังพบว่า มูลโคไม่มีผลทำให้เกิดมลภาวะของอากาศใน

ด้านกลิ่นเนื่องจาก ได้นำมูลโคไปใช้ประโยชน์ในการปลูกพืช แต่เศษเหลือของอาหารชั้นและอาหารหยาบ ทำให้สภาพอากาศเลวลง

น้ำเพชร (2540 : 1 - 4) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาการเกิดกลิ่นเหม็นและแมลงวัน ในฟาร์ม
2. ปัญหาแม่น้ำ ลำธารหรือคลองที่อยู่ใกล้ฟาร์ม เกิดการปนเปื้อนจากของเสียหรือมูลโคที่ถูกระบายสู่แหล่งน้ำ ทำให้เกิดน้ำเสียไม่เหมาะแก่การอุปโภคบริโภค
3. ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคที่เกิดขึ้นกับโคนม ซึ่งอาจติดต่อสู่คนหรือสัตว์เลี้ยงชนิดอื่น ๆ ได้
4. ปัญหาแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำในธรรมชาติถูกทำลาย เนื่องจากแหล่งน้ำเน่าเสียหรือเกิดการตื่นเงินจากของเสียในฟาร์ม
5. ปัญหาการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เช่น การผูกโคไว้บริเวณใต้ถุนบ้าน ทำให้เกิดสภาพที่ไม่น่าดู ขาดระเบียบหรือสังคมรังเกียจ

ความรุนแรงของปัญหาจะเพิ่มขึ้นในช่วงฤดูฝน เนื่องจากไม่สามารถตากมูลโคให้แห้งได้ ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นและการชะล้างสู่แหล่งน้ำมากขึ้น ส่วนในฤดูแล้งปัญหาจะลดลง

2.2 เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญสม (2535 : 132 - 133) ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมอื่นที่มีผลต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรไว้ดังนี้

1. แหล่งที่เขาได้รับข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ข่าวสารควรจะไปตามช่องทางที่เขาได้รับ หากเขาไม่ได้รับข่าวสารเลยก็ไม่เกิดการยอมรับ
2. ระดับการศึกษา ถ้าระดับการศึกษาสูงก็จะมีความสนใจอ่านข่าวสาร ถ้าระดับการศึกษาต่ำก็จะอ่านไม่ออกหรืออธิบายเข้าใจยาก เป็นต้น
3. ประเภทของการฝึกอบรมในเรื่องนั้น ๆ หากเกษตรกรมีความรู้อยู่แล้วก็จะมีการยอมรับเร็วและสูง
4. อายุ คนหนุ่มสาวมักจะกล้าเสี่ยง เชื่อคำแนะนำได้มากกว่าผู้สูงอายุซึ่งมักจะลังเลหรือเชื่องช้า
5. ภูมิหลังความเป็นมาในการประกอบอาชีพว่าเคยประกอบอาชีพนั้นมาหรือไม่ ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

6. ขนาดของที่ดินทำกิน หากมีที่ดินทำกินพอสมควรหรือขนาดใหญ่ที่จะขยายงานได้ก็จะรับได้ดี แต่ถ้าไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินจำกัดก็จะขยายต่อไปไม่ได้ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้นก็จะน้อยลง

7. การเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม หากไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมหรือไม่บ่อย การยอมรับก็จะมีน้อยไม่เหมือนกัน

จิระชัยและคณะ (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การสำรวจการเลี้ยงดูและการจัดการฟาร์มโคนมในประเทศไทย พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ เป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีจำนวนโคระหว่าง 1 - 10 ตัว

อนันต์ (2533) ได้ศึกษาการเลี้ยงโคนมพันธุ์ผสมซาฮิวาล - ฟรีเซียน ที่นำเข้าจากต่างประเทศในจังหวัดปราจีนบุรีและราชบุรี พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่อายุเฉลี่ย 39.3 ปี มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำให้ขาดความรู้ในการเลี้ยงโคนม พื้นที่แปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์มีขนาดเล็ก มีโคนมจำนวนน้อย ขาดเครื่องมืออุปกรณ์และเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบการ และเกษตรกรที่มีอายุน้อยจะได้รับผลตอบแทนด้านการให้น้ำนมเฉลี่ยต่อวันมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุมาก

เบญจพรรณและคณะ (2540) ได้ศึกษาเศรษฐกิจ สังคม และระบบการผลิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคเหนือ พบว่า การปฏิบัติกรเลี้ยงโคนมของเกษตรกรจะสร้างโรงเรือนโคนมแยกต่างหากจากตัวบ้านและมีร่องระบายมูลโคภายในคอก มีเกษตรกรบางรายที่คอกโคอยู่ใกล้ตัวบ้านมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชน ซึ่งมีผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกรและเพื่อนบ้าน ในเรื่องกลิ่นและของเสียจากมูลโค มีหลายพื้นที่ที่พบปัญหาและเกษตรกรต้องเคลื่อนย้ายคอกโคออกไปตั้งที่อื่นเพื่อแก้ปัญหาและพบว่าในท้องที่อำเภอสันกำแพงมีการจัดเก็บภาษีบำรุงท้องที่ โดยสำนักงานสุขาภิบาลอำเภอจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายละ 100 บาทต่อปี

วิจิต (2535) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ และการปฏิบัติด้านโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรที่มีอายุมาก มีการศึกษาระดับต่ำ ทำให้มีความรู้และการปฏิบัติด้านโคนมไม่ถูกต้องนัก เกษตรกรส่วนใหญ่มีการจัดการสุขาภิบาลด้านการระบายมูลโคและสิ่งสกปรกอื่น ๆ อยู่ในระดับไม่ดี

อรุณ (2531) ได้ศึกษาเรื่อง การยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า อายุของเกษตรกรไม่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงโคนม และยังพบว่าแหล่งเงินทุนในการเลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ของเกษตรกรกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ รองลงมาได้แก่ทุนของตนเอง

เทวินทร์และคณะ (2535) ได้ศึกษาถาวรภาพในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีแรงงานเลี้ยงโคนมเป็นแรงงานในครัวเรือนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีแปลงหญ้าเป็นของตนเองแต่ไม่เพียงพอต้องออกไปเก็บเกี่ยวหญ้าจากที่อื่น เพิ่มเติม โดยเฉพาะในฤดูแล้งเกษตรกรจะใช้ฟางเป็นอาหารหลัก และแม้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจะผ่านการอบรมวิธีการเลี้ยงโคนมขั้นพื้นฐานมาจากหน่วยงานที่ส่งเสริมแล้วก็ตาม แต่ยังมีวิธีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีความต้องการอบรมเพิ่มเติม

อาภา (2541) ได้ศึกษาสภาวะการเลี้ยงโคนมและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาด้านเงินทุน แต่มีเงินทุนไม่เพียงพอในการขยายฟาร์มหรือเปลี่ยนแม่โคต้องกู้เงินจาก ธ. ก. ส. เนื่องจากต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก

ทวี (2534) ได้ศึกษาการวิเคราะห์พฤติกรรมการลงทุนของสมาชิกสหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด ปี พ.ศ. 2531 พบว่า เกษตรกรสมาชิกฟาร์มขนาดเล็กและเริ่มต้นกิจการใหม่มีความต้องการเงินทุนหรือสินเชื่อเพื่อการเลี้ยงโคนมสูงกว่าฟาร์มขนาดใหญ่หรือฟาร์มที่เลี้ยงโคนมมานานแล้ว

สหทัย (2541) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประสิทธิภาพการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์ การจัดการอาหารและการให้อาหาร การจัดการด้านโรงเรือน การรีดนมและการปฏิบัติคือน้ำนม การป้องกันโรคและการดูแลสุขภาพโคนม

ทัศนีย์และวราภา (2532) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพโคนมของเกษตรกรในเขตจังหวัดเชียงใหม่พบว่า เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมมานานเป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปีและน้อยกว่า 5 ปี มีความรู้และความเข้าใจในการป้องกันและรักษาโรคโคนมไม่แตกต่างกัน

ชาคริต (2535) ได้ศึกษา ผลของโครงการธนาคารโค - กระบือตามแผนพัฒนาชนบทยากจนต่อเกษตรกรที่ได้รับบริการในจังหวัดเลยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ นั้น เนื่องจากเกษตรกรต้องการได้รับการบริการจากกลุ่ม โดยเฉพาะด้านสินเชื่อ

ไพบุลย์ (2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การยอมรับวิทยาการแผนใหม่ของเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

เสนาะ (2540) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับโคขาวลำพูนของเกษตรกรในจังหวัดลำพูนพบว่า การยอมรับโคขาวลำพูนของเกษตรกรในจังหวัดลำพูนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเยี่ยมชมของเจ้าหน้าที่และการได้รับข่าวสาร

ชาญชัย (2530) ได้ศึกษา การใช้เทคโนโลยีในการเลี้ยงโคนมของสมาชิกสหกรณ์โคนม
อยุธยา จำกัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมได้รับอิทธิพลต่อการถ่ายทอด
ความรู้จากเพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกสารและสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ

มานิตย์ และสมเพชร (2528) ได้รายงานการประเมินผลการฝึกอบรมระดับเกษตรกรพบว่า
เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมมีการปรับปรุงการเลี้ยง โคนมให้ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลผลิตน้ำนม
เฉลี่ยของโคเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรมีการคัดเลือกโคนม การจัดสัตว์อาหารในฤดูแล้ง มีการ
นำวัสดุเหลือใช้มาปรุงแต่งให้ดีขึ้น